

Фестиваль народних традицій в Орябині

Вже 16-ий рік в селі Орябина Старолубовнянського округу відбувся фестиваль «Пізнавай та охороняй традиції своїх предків». Слід підкреслити, що Орябина є єди-

цтво сира, опрацювання вовни, овечої шкіри тощо та покоштувати страви із овечого молока.

У «старій школі» нинішні школярі демонстрували тра-

стоячи по боках лавок для глядачів.

А дивитися було на що.

Фестиваль прекрасною орябинською говіркою відкрила і гостей привітала старостка села Лівія Ковальчикова, коротко розповівши про розвиток Орябини в останній період та перспективи на найближче майбутнє. Слово передала модераторці програми Анні Дерев'яник, яка першою на сцену покликala свою фольклорну групу «Поляна», дітей місцевого дитсадку та учнів основної школи. Їх програма, повністю побудована на місцевому фольклорі, була наочним уроком пізнання й охорони традиції предків.

Після орябинців виступив фольклорний колектив із села Рдзавки у Польщі, з якою Орябина має багаторічну дружбу. Фольклористи із Польщі принесли на фестиваль пісні, танці та звичаї свого села. Регіон Шариша на фестивалі представила

▲ Вшанування героїв Другої світової війни в Парку миру.

ним селом у Старолубовнянському окрузі, в школі якого викладається українська мова (директорка школи та учителька української мови – Жаннета Штефаник).

Фестиваль розпочався у п'ятницю увечері на амфітеатрі виступом місцевої фольклорної групи «Поляна», мандолинових оркестрів «Барвінок», учнів основної школи та індивідуальних співаків. В кінці вечора глядачів розважав народний розповідач Йожко Йожка в ролі циганки Аранки.

Головна програма фестивалю відбулася у суботу після обіду і була присвячена 75 річниці Словацького національного повстання, про яке доповідь виголосив член Обласного комітету Словацького союзу антифашистських борців Вацлав Гомішан.

Після промови слідувало урочисте покладання квітів до пам'ятника героям Другої світової війни. На пошану героїв учениця основної школи Софія Дерев'яник зачитала вірша місцевої поетеси Юстини Матяшовської з тематикою СНП.

З Парку миру провід учасників рушив головною вулицею на другий бік річки, де у кількох дворах відбувався справжній сільський ярмарок. На ярмарку учасники могли купити місцеві вироби: мед, чаї з лікарських рослин, керамічні вироби, солонину, ковбасу та безплатно покоштувати типові орябинські страви: капустницю, варену картоплю, печені і варені пироги, голубки, колачі («закручаники»). Немалим успіхом користалися вишивані сорочки орябинського «вишивача» Ігоря Крети.

Тут же учасники фестивалю мали змогу побачити молочіння зерна ципами. На «кошарі» місцеві вівчарі показали глядачам процес «стрігання овець» (електричними машинками), виробни-

диційні ігри та розваги молоді міжвоєнного періоду.

Головна програма фестивалю «На ярмарку весело» проходила на місцевому амфіте-

▲ Молода генерація учнів ОШ.

атрі, заповненому до останнього місця. Майже половина глядачів стежила за програмою сидячи на траві або

дитяча фольклорна група «Дубрав'єнка» з Пряшева.

Фольклорний колектив (Продовження на 2 стор.)

▲ Фото п'яти президентів України у День Незалежності (зліва): Петро Порошенко, Віктор Ющенко, Леонід Кучма, Леонід Кравчук, праворуч – сучасний президент Володимир Зеленський.

День Незалежності України у Києві

Україна святкує 28-му річницю Незалежності. З цієї нагоди у Києві 24 серпня 2019 р. пройшла сучасна Хо́да гідності, участь у якій взяло керівництво країни та видатні українці.

Цьогоріч Україна відзначає День Незалежності за новим осучасненим сценарієм.

Зокрема, президент Володимир Зеленський підписав указ, згідно з яким відмінили проведення параду на День Незалежності. За словами гаранта, щорічний парад є «помпезним і недешевим». Через економію коштів від відміни параду, держава виділила 300 мільйонів гривень на премії для українських військових.

Відтак, нова влада організувала до Дня Незалежності у Києві Ходу гідності. Участь у ній взяв сам президент Володимир Зеленський, керівництво держави, військові, волонтери, спортсме-

ни, медики, освітяни тощо.

Хо́да гідності складалася з трьох частин, гасло яких звучало: «Ми – Різні, але Ми – Єдині»:

Розпочалися урочистості біля пам'ятного Хреста на місці загибелі Героїв Небесної Сотні, де українці вшанували хвилиною мовчання героїв, які віддали життя за незалежність країни.

Після цього пролунали сто ударів дзвона, які символізували сто ударів серця кожного з полеглих героїв Небесної Сотні.

Згодом на Майдані Незалежності в оригінальному стилі зазвучав національний гімн України, а Зеленський вручив нагороди українцям, які своєю працею сприяють розвитку України.

За словами українців, цьогорічне святкування було простим, але сучасним і дуже щемливим.

Русини-українці Словаччини під загрозою асиміляції

Згідно з офіційними даними перепису населення 2011 року, в Словаччині проживає 7 430 українців і 33 482 русинів. Разом 40 912.

Культурні потреби русинів-українців забезпечують громадські організації в Пряшеві, Кошицях і Братиславі. Серед них активну цілеспрямовану діяльність проводить Союз русинів-українців Словацької Республіки (СРУСР), який має свою членську базу і чітку організаційну структуру.

СРУСР організує центральні акції, такі як Свято культури русинів-українців Словаччини у Свиднику, Фестиваль фольклору русинів-українців Словаччини в Камйонці, Фестиваль драми і художнього сло-

ва ім. О. Духновича в Пряшеві, конкурсний огляд з художнього читання жінок «Струни серця Ірини Невицької» в Пряшеві, Фестиваль духовної пісні у Снині, щорічний цикл концертів в селах під назвою «Не забудь свою коліску» чи популярний огляд народних пісень «Маковицька струна» в Бардієві і Пряшеві. Поруч з тим, регіональні ради СРУСР в Бардієві, Гуменному, Пряшеві, Кошицях, Свиднику та Старій Любовні організують свої традиційні акції.

Дуже активно працює заявив про себе Словацько-український культурний та інформаційний центр в Пряшеві, який проводить в ньому від 2013 року різні культурні акції – виставки, концерти,

зустрічі, бесіди, конференції і т.п.

СРУСР видає періодичну пресу – газету «Нове життя» та журнал для дітей «Веселка», а Спілка українських письменників Словаччини – журнал «Дукля». Документації і збереженню культурної спадщини нашого населення служить СНМ – Музей української культури у Свиднику, який поруч з своєю основною працею проводить популярні серед громадськості акції як в приміщеннях музею, так і в музеї просто неба – в скансені. Існують школи з навчання або вивчення української мови в Пряшеві, Орябині та Ублі.

Все це спрямоване на збереження національної ідентич-

ності та культури нашого населення.

На жаль, невинний процес асиміляції і спливання з мажоритарним народом веде до втрати національної ідентичності населення. Союз русинів-українців СР пробує протистояти цим тенденціям, але через втрату національного шкільництва лише з великим трудом вдається включати у діяльність українських громадських організацій молодь. А без молоді – нема перспектив.

Всю правду про реальний стан русинів-українців Словацької Республіки розкриє перепис населення, який відбудеться у 2021 році.

Фестиваль народних традицій в Орябині

(Закінчення з 1 стор.)

«Скеюшан» кровно пов'язаний з Орябиною. Справа у тому, що у першій половині XIX століття кілька

▲ На сцені – частина фольклорної групи «Скеюшан».

десятків сімей з Орябини (разом з такою ж кількістю сімей із сусідньої Каміонки) переселилися у село Скеюш в Румунії, де вони, будучи провідною руською національною групою, свято зберігали традиції предків. У 1946 – 47 роках 112 сімей скеюських «словаків» добровільно пере-

селилися у Чехію, головним чином, у місто Хомутов. Там вони 1989 року заснували фольклорний колектив «Скеюшан», репертуар якого побудований виключно

Пряшівська фольклорна група «Дубрав'єнка» показала пісні й танці регіону Шариша, а фольклорний ансамбль «Вагоняр» з Попрада завершив програму кращими номерами свого «інтернаціонального» репертуару.

У неділю, 18 серпня, православна громада Орябини святкувала храмовий празник – «Успеніє Пресвятої Богородиці». Вже вранці о сьомій годині процесія з іконами та хоругвами вирушила із церкви до каплиці на горці «Гай», де відбулася урочиста літургія.

Від 10-ої години тут же відбувся традиційний «отпуст», а увечері в недалекому лісопарку «На Облазі» – «Партизанська ватра», поєднана з танцювальною «Забавою», яка була завершена 16-го фестивалю «Пізнавай та охороняй традиції своїх предків».

Слід підкреслити, що триденний фестиваль відбувся при ідеальній літній погоді.

Микола МУШИНКА.

Від 10-ої години тут же відбувся традиційний «отпуст», а увечері в недалекому лісопарку «На Облазі» – «Партизанська ватра», поєднана з танцювальною «Забавою», яка була завершена 16-го фестивалю «Пізнавай та охороняй традиції своїх предків».

Слід підкреслити, що триденний фестиваль відбувся при ідеальній літній погоді.

Микола МУШИНКА.

Микола МУШИНКА.

24 липня цього року минуло 100-річчя з дня народження Віктора Копчака (24.8.1919 – 27.8.1980), з іменем якого тісно пов'язана діяльність Культурної спілки українських трудящих (КСУТ) та газети «Нове життя».

Народився Віктор Іванович 24 серпня 1919 р. в селі Чирч Староліубовнянського округу. Там навчав його священник Андрій Греш (у той час священники також викладали в школах). Священник був вимогливим учителем, але також добрим, людяним. Після закінчення початкової руської школи у рідному селі Віктор Копчак поступає вчитися у горожанську школу містечка Білки, що на Закарпатті (1931 – 1935). Згодом навчається в Учительській семінарії у Пряшеві (1937 – 1941) у розпалі Другої світової війни. Стає насправді

ських трудящих». А на V Святій пісні і танцю у Свиднику Віктор Копчак зауважив: «Бідний колись русин, ще недавно безжалісно утискуваний і загублений на смерть, міцно став на ноги і показав, що він пережив величезні бурі, залікував рани, буде своє щастя і щастя своїх дітей».

Один з тих, хто будував...

(До недожитого 100-річчя від дня народження Віктора Копчака)

народним учителем. Вчителює у Вишній Яблінці тодішнього Снинського округу, Шариському Ястраб'ї Староліубовнянського округу, Нижньому Мирошеві та Белевцях Свидницького округу, а згодом й у Свиднику. Дальші два роки Віктор Копчак працює в ОНК в Сабинові та в апараті Української Народної Ради Пряшівщини. Від 1959 до 1964 року він – головний редактор «Нового життя». Згодом працює редактором газети. Поряд з цим аж до 1964 року був головою Центрального комітету Культурної спілки українських трудящих. Активно виступав у пресі. Особливо до актуальних громадсько-політичних та національно-культурних питань. Цікавила Віктора Копчака і вільна тематика та партизанський рух на Східній Словаччині. Разом з Юрієм Москвичем написали книгу «В обіймах смерті і життя». Віктор Копчак дуже часто перекладав зі словацької на українську мову різні статті, коментарі, але й інші матеріали. Був одружений з симпатичною дівчиною зі села Тульчик Пряшівського округу, де згодом побудував й будинок на початку села, а після виходу на пенсію розводив тут бджоли. Виховав чотирьох дітей – Марусю, Івана, Олену та Петра.

Як голова ЦК КСУТу та головний редактор газети «Нове життя» Віктор Копчак об'їздив цілу Пряшівщину. Досить добре знав чи не кожне українське село. А їх було понад 270. Знався з керівництвом сіл, директорами шкіл, але й учителями чи головами сільськогосподарських артілей. Дуже часто виступав на різних акціях, організованих Культурним союзом українських трудящих. Мав багато друзів, прихильників, але знайшлися й такі, хто не погоджувався з його поглядами чи вчинками.

На III конференції Культурної спілки українських трудящих у 1959 році Віктор Копчак, як голова, крім іншого, сказав: «Культурна спілка українських трудящих має сотні запалених організаторів, активістів і здійснювачів політико-виховної і культурно-освітньої роботи серед нашого населення... Протягом п'яти років нам вдалося істинно поширити сферу діяльності, сферу впливу нашої масово-політичної і культурно-освітньої діяльності... Значно зросла національна свідомість україн-

У 1963 році, після наради із співпрацівниками Віктор Копчак у 27 номері «Нового життя» писав: «Газету створюють читачі, газету будують читачі, газету утримують читачі. Ваш голос потрібен вже й тому, щоб перевірити... і утвердитися, чи наша думка, наш погляд тотожні з вашими думками».

На V конференції Культурної спілки українських трудящих 1964 року Віктора Копчака вже не було обрано головою. В наступному році перестав уже бути і головним редактором. Але залишився ще рік працювати рядовим редактором, який, крім іншого, був й порадником новому головному редакторові.

В нашій історії, може, ще з часів першої республіки, але особливо після визволення нашої країни від фашистських загартників та словацького клеро-фашизму народилися всякі керівники, функціонери, представники держави і партії. Одним з них був і Віктор Копчак. Працьовитий, дисциплінований, вимогливий.

Віктор Іванович був одним з тих, хто намагався зробити для людей, маю на увазі українців Пряшівщини, все, щоб їм жилося краще, щоб були освіченими, щоб щось у світі знаменували. І як учитель, і як голова Центрального комітету Культурного союзу українських трудящих Чехословаччини, і як головний редактор газети «Нове життя», але й журналу «Дружно вперед» та літературного часопису «Дукля» (поки видавцем був КСУТ).

Згадуємо Віктора Івановича Копчака з відкритим серцем. 100 років від дня його народження нагадує нам усім недавно нашу історію. Дає нам до відома й у вінок дуже продуктивні п'ятдесяті та шістдесяті роки минулого століття, про які ми помаленьку забуваємо. Забуваємо те, що було колись понад 200 шкіл з українською мовою навчання, що було кілька горожанських шкіл з українською мовою навчання, що були у нас гімназії з українською мовою навчання у Пряшеві, Снині, Свиднику, Меджилабірцях, Бардієві, були українські класи і в Старій Любоні, що були й українські класи у фахових училищах. Честь і слава тим, хто зробив багато для нашого населення. Але й тим, хто зістався вірним заповіту і Віктора Івановича Копчака.

Юрій ДАЦКО.

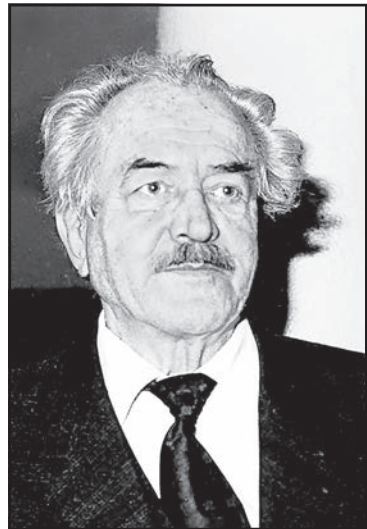
Орест Дубай – 100-річчя з дня народження

З нагоди 100-річчя з дня народження народного художника Ореста Дубая Вигорлатський музей в Гумennomу підготував виставку під назвою «Орест Дубай». Разом з відкриттям виставки 15.8.2019 р. відбулась також презентація однойменної книжки, яка знайомить з життям і творчим шляхом художника.

На виставці представлена колекція художніх робіт Ореста Дубая зі збірок Вигорлатського музею і являє собою частину подарованої колекції авторських робіт. Виставка пропонує живописні та графічні твори художника, в тому числі екслібриси і поштові марки, ілюстрації та тривимірні твори мистецтва – скульптури з каменю, дерева, фарфору. Виставка поповнена сімейними фотографіями, особистими предметами автора та творами сучасних авторів родини Дубай.

Орест Дубай (15 серпня 1919 р., Велика Поляна Снинського округу – 2 жовтня 2005 р., Братислава) – графік, живописець, скульптор, ілюстратор та викладач належав до видатних графіків Словаччини. Народний художник Чехословаччини (1977). Навчався в

Мукачівській гімназії (1939). Закінчив Словацьку вищу технічну школу у Братиславі (1943). Працював у 1947-48 асистентом в Університеті ім. Я. Коменського у Братиславі; у Вищій школі образотворчого мистецтва у Братиславі (1949-84); від 1967 р. – проф., 1968-71 – ректор. Персональні виставки – у Братиславі (1947), Сан-Паулу (1958), Ростокі (1959), Празі (1959, 1971), Берліні, Любляні (1963), Багдаді (1964), Пряшеві (1970), Кошицях (1971), Каїрі

(1972). У 1950-х рр. у творчості Ореста Дубая переважали метафоричні сюжети з гуманістичним підтекстом. Його роботи позначені композиційною винахідливістю, контрастом білих і чорних площин. Для творчості характерні експресивна контурна лінія й силует. У 1988 – 1989 рр. Орест Дубай подарував велику колекцію з майже 800 творів мистецтва Вигорлатському музею в Гумennomу як подарунок рідному краю. З 1994 року музейній галереї присвоєно почесну назву – Галереяна зала Ореста Дубая.

Орест Дубай створив близько 20 циклів картин, переважно дереворитів і ліноритів. Основні твори: «Дівчата» (1945), «Мертвий», «Скорчена», «Жінка, яка сидить» (усі – 1946), «Купальниця» (1947); цикли – «Дерева» (1950), «Завжди весна» (1953), «До гір» (1954), «Хмари» (1959), «Люди» (1960); графіка – «Два коні», «Тато», «За столом», «Акробатка», «В бурі», «Артистка» (усі – 1947); серії – «День» (1945), «Дні і роки» (1950), «Жити» (1961), «Політ» (1969); цикл ліноритів «Меморіальний Токаїк» (1949); цикл «Пісня життя» (1958); естампи – «Визволення», «Мир», «Радість», «Сонце» (усі – 1959); ілюстрації до книг – «Маруся» Марка Вовчка (Пряшів, 1965), «Перстені молодості» Б.-І. Антонича (Пряшів, 1966), «Кам'яна душа» Г. Хоткевича (Прага, 1968).

З наших дослідників творчості Ореста Дубая займалися С. Гапак, В. Грешлик та ін. Творчість О. Дубая привертала увагу Івана Мацинського (див. його роботу «Творчість як смисл праці і цілого життя: Роздуми до 65-річчя О. Дубая» (Дукля, 1979, № 4 та Дукля, 1984, № 4).

▲ Орест Дубай. Сонце, 1957.

-мі-

У Братиславі помер найвизначніший українціст Словаччини Микола Неврлий

У неділю, 18 серпня ц. р., о 14-й годині у Братиславі на 103 році життя після важкої хвороби помер найвизначніший українціст Словаччини **Микола Неврлий**. Згідно з греко-католицьким обрядом поховали його на цвинтарі Slávičie údolie в п'ятницю, 23 серпня.

Покійний, народжений 15 листопада 1916 року в Ростові-на-Дону в чесько-українській сім'ї, мав близьке відношення і до нашої Пряшівщини.

Під кінець Першої світової війни батьки Миколи (обоє педагоги) переселилися із заслання в Росії у Східну Україну (Полтава, Круп'янськ, Харків), де батько Ярослав (який крім української та чеської вільно володів ще п'ятьма іншими іноземними мовами) викладав німецьку мову у вузах. Там Микола здобув початкову та середню освіту. На початку 30-х років батько був неофіційним секретарем нарком освіти Миколи Скрипника у Харкові. Після його самогубства 1933 року він добився дозволу на рееміграцію у Чехословаччину.

Сім'я Неврлий опинилася на Підкарпатській Русі, яка входила до складу Чехословаччини. Тут батько займався педагогічною діяльністю, а син здобув атестат зрілості.

В часі Другої світової війни (коли німці закрили всі чеські високі школи) він досяг блискучої ви-

щу філологічну освіту в Німецькому Карловому університеті та в Українському вільному університеті в Празі. В обох університетах його викладачами були визначні слависти та українцісти. В тому часі друком появилися і перші його наукові праці. Проте нова післявоєнна влада Чехословаччини не визнала дипломів цих університетів, і М. Неврлому довелося повторити курс навчання на філософському факультеті Карлового університету в Празі під керівництвом І. Зілинського та І. Панькевича.

В 1948 році він там закінчив навчання титлом «доктор філософії» (PhD.), однак заради відмови вступити в комуністичну партію у Празі, місце для нього не знайшлося. Пару років він викладав російську мову в середніх школах у Чеських Буддейовіцях, пізніше – в Брненському університеті. Там він 1950 року захистив докторську дисертацію на тему «Життя і творчість Івана Франка», яка 1952 році вийшла друком чеською мовою. З того часу франківська тематика стала провідною в його науковій діяльності.

Саме тоді (на початку 50-х років) Пряшівщина вступила на шлях «українізації» російського шкільництва. М. Неврлий, разом зі своїм професором Іваном Панькевичем активно залучився у цей процес. Вже у 1954 році він переклав для

українських шкіл словацькомовний підручник «Історія Чехословацької Республіки».

У тому ж 1954 році у Пряшеві вийшла друком перша його українськомовна монографія «Безсмертний Шевченко», яка стала обов'язковою літературою для українських шкіл Пряшівщини. В 1956 році М. Неврлий разом з дружиною переселився у Братиславу, де був прийнятий на роботу в Науково-дослідному інституті педагогіки із завданням «укладати програми та підручники для українських шкіл». Крім видання кількох підручників, він брав участь у канікулярних курсах української мови та літератури для учителів початкових та середніх шкіл.

В 1958 році у Пряшеві появилася ним упорядкована 292-сторінкова «Хрестоматія з української літератури для 6 класу загальноосвітньої школи» та ним упорядкований 679-сторінковий збірник «З історії чехословацько-українських зв'язків», присвячений століттю з дня народження І. Франка.

В 1964 році його було прийнято на роботу в Інститут словацької і світової літератури Словацької АН. Там він у 1966 році захистив кандидатську дисертацію «Українська радянська поезія 20-х років», яка з-за свого новаторства 25 років пролежала в рукописі і була видана у Києві щойно 1991 року.

В той час (60-70 роки) поживалась його співпраця з Пряшевом, де він опублікував кращі свої книжкові твори (Б. І. Антонич, Д. Фальківський, Є. Маланюк, О. Ольжич та інші). Він був одним з найпродуктивніших дописувачів пряшівської української преси, зокрема «Дуклі», «Дружно вперед» та «Нового життя», на сторінках яких опублікував десятки статей.

Будучи членом Спілки українських письменників Словаччини, Наукового товариства ім. Шевченка у Словаччині та Асоціації українців Словаччини, він брав участь майже в усіх наукових конференціях, семінарах та круглих столах цих організацій, причому майже завжди з доповідями на нові не досліджені теми.

В Україні його діяльність по заслугі була оцінена лише після проголошення її незалежності 1991 року, коли його новаторські праці почали появлятися в провідних українських видавництвах та центральних газетах і журналах.

Його було обрано іноземним членом НАН України, дійсним членом НТШ, нагороджено високими державними відзнаками (Орденем Президента України «За заслуги» – другого і третього ступенів, Орденем князя Ярослава Мудрого та ін.).

У Пряшеві своєрідною оцінкою наукового доробку М. Неврлого було книжкове видання 2001 року «Персональної бібліографії М. Неврлого» (упорядниці А. Файбікова, вступна стаття М. Мушинки), що охоплює 905 бібліографічних позицій.

Кілька десятків праць М. Неврлий опублікував і після появи його «Бібліографії». Найвизначнішими є три його книжкові видання: «Збірник слов'янознавчих праць. Минуле і сучасне» (передмова І. Дзюби; Київ, 2009; 956 с.), «Ivan Franko. Život a dielo» (spoluautor M. Daniš, Prešov, 2009, 236 s.) та «Encyklopédia ukrajinskej literatúry a kultúry» (Sladkovičová, 2014; 478 s.).

В особі академіка Миколи Неврлого не лише загальноукраїнська наука, але й україністика Словаччини втрачають провідного дослідника. Місце, яке залишається після його відходу у вічність, важко буде надолужувати. На щастя, він залишив нам багатющу спадщину (публіковану й рукописну), яка мала б стати джерелом майбутніх досліджень.

Микола Мушинка.

(Закінчення. Початок у №№ 13, 14, 15 і 16)

У 851 році арабський халіф головного міста Самара Мутаваккіл попросив візантійського імператора послати до нього посольство.

Імператриця Феодора порадилась із Феоктистом, керівником посольства було призначено канцлера Фотія, а керівником місії – Константина. Араби-сарацини намагались отруїти його. І напевно б отруїли, бо після повернення додому стан його здоров'я погіршився. Лікувався, та це не дуже допомогло. До того, у Константинополі стався переворот. Імператором був коронований вже повнолітній Михайло. Почалась боротьба у владі і церкві. Константинові як професорові та єпископові це було не до вподоби, і він знову відійшов у монастир, мотивуючи хворобою.

В той час на Візантію напали араби і завоювали багато візантійських міст. Імператор Михайло вирушив з військом у Малу Азію і повернув багато територій. Та довершити перемогу не дозволив раптовий напад на Константинополь руського флоту, якому хоч і не вдалось здобути столицю, але пощастило пограбувати частину міста і навколишніх територій. Імператор встиг повернутися з військом і відбити напад. А невдовзі після нападу у Константинополь прибуло посольство від дружніх хозарів із проханням послати до них посольство та християнську місію для релігійних дискусій про релігійне спрямування Хозарії. Вибір керівника місії знову випав на Константина, а на допомогу йому було дано Мефодія, котрий був скоріше дипломатом.

Після повернення у Константинополь у 861 році їх чекало посольство від великоморавського князя Ростислава, котрий після невдалого прохання папи римського про-

ВНУКИ ІМПЕРАТОРА – УЧИТЕЛІ СЛОВ'ЯН КИРИЛО І МЕФОДІЙ

створення самостійної єпархії та слов'янського письма, звернувся з таким проханням до візантійського імператора. З пропозицією створити таке письмо імператор Михайло звернувся до Константина. Весною 864 року вирушили на Велику Мораву, де їх особисто з усіма почестями урочисто зустрів потішений князь Ростислав, і взявся за запровадження всього, що вони принесли на Велику Мораву. Створили школи для підготовки учнів, запроваджували слов'янське письмо у державну писемність, слов'янську літургію, перекладали книги і все це вводилось у життя слов'ян. Притому зазнавали великий опір римо-католицьких місіонерів, котрі вважали, що православна візантійська місія проводить свою діяльність на ватиканській місіонерській території.

У 869 році помалу закінчувалась місіонерська діяльність Кирила і Мефодія. Та щоб успіхи їх праці могли продовжуватися на Великій Мораві, для цього потрібні були посвячення і дозвіл Ватикану, бо Візантія в ніякому випадку не могла надати їм допомогу. Тому вони повинні були вирушити туди. По дорозі навідали Паннонію, князя Коцеля, похрестили тамтешніх слов'ян, організували школу для підготовки учнів-священників і запровадили письмо. Була думка повернутися у Константинополь, та там відбувся переворот і повернення було небезпечно. Про їх перебування у Флоренції довідався римський папа Адріан II і запросив їх у Ватикан. Це потішило Константина і Мефодія, бо ви-

рішувало проблему посвячення.

В розмовах із папою та за підтримки деяких представників Ватикану Константинові вдалось перекопати його, щоб затвердив слов'янське письмо і слов'янську літургію. Сам папа жваво цікавився діяльністю солунських братів на Великій Мораві та слов'янською писемністю і, познайомившись із проханням Константина, а особливо з письмом, книгами і слов'янською Службою Божою, проголосив: «Я подивився і уважно переглянув переклади богослужбених книг і «Писаній», які брати переклали на слов'янську мову. Не знайшов у них нічого шкідливого і помилкового, тому дозволяю їх використовувати». Ян Гніліца зазначає: «Намісник св. Петра благословив літургійні книги та переклади на слов'янську мову і поклав їх на оltар. Св. Кирило і Мефодій служили над ними літургію. Сталося це початком 868-го року». Співали також усі учасники візантійської місії.

Богослужба із православними слов'янськими співами мала величезний успіх у віруючих Риму і служилася й у інших римських храмах. Папа визнав слов'янську мову четвертою літургійною мовою після іудейської, грецької та латинської. Папа дозволив застосування їх у Паннонії і на Великій Мораві.

Це була висока оцінка не лише літургії на слов'янській мові заслугою Константина і Мефодія, але й самого східного православної обряду, який відрізнявся від латинського.

У сан єпископа був посвячений Мефодій, на священників три учні: Горазд, Климент і Наум, а на лекторів Ангелар і Сава. Це відбулось у 869 році. Поступово були посвячені у сан священників і учні Кирила і Мефодія. Однак іще не була виконана друга частина, заради якої князь Ростислав звертався до Візантії – утворення і визнання самостійної церковної провінції на Великій Мораві. Це була набагато пекучіша проблема, і тут папа не спішив. Однак величезне фізичне і психічне напруження давалися Константинові знаки. А тим більше арабське отруєння. Його здоров'я почало погіршуватись. Матуш Кучера зазначає: «Учений і шанований Константин почував себе настільки втомленим і хворим, що мусив зрестися всіх суперечок і борювався сам із собою... Нарешті папа вирішив створити місію на Велику Мораву і поставити на її чолі Константина, а наступником зробити Мефодія. Константин вважав це за особистий моральний обов'язок. Але коли почав відчувати, що його здоров'я дуже погіршилось, попросив у папи дозволу вступити у монастир і стати монахом».

Відчуваючи наближення смерті, у грецькому монастирі св. Пракседа він прийняв другий ступінь чернецтва, так званий *ангельський образ* і *велику схімію*. Горазд І. Тимкович про це пише так: «Одягнувшись до своїх преподобних риз, зняв єпископські ризи і одягнув просту чернечу одіжку – ризи... і прийняв і нове ім'я *Кирило* – Кирил. Хоч носив його дуже короткий час, у такому вигляді його ім'я утрима-

лось у традиціях слов'янських народів». Помер Константин-Кирило 14 лютого 869-го року у віці сорок два роки.

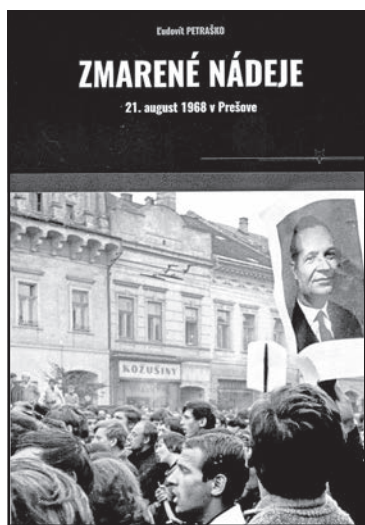
Мама Константина-Кирила просила папу, щоб дозволив поховати його вдома, та папа не дозволив віддати мощі Константина, котрого вже при житті люди називали святым. Віддавши йому ті найвищі почесті, розпорядився поховати його у власній гробниці у храмі св. Петра. Та Мефодій випросив, щоб брат був похований у храмі св. Климента, з яким сюди прийшов. Константин також просив Мефодія: «Не відходь у Візантію, у монастир. Вернись на Велику Мораву і доверши проблеми великоморавської місії до кінця». На смертному одрі Мефодій обіцяв Константинові виконати його останню волю.

Доречно додати, що ні один європейський народ, крім вірмен та грузинів, не створив свого власного письма. А лише пристосував до своїх потреб латиницю, хоч вона не здатна повністю передати тонкощі цих мов, їх характер. І могутня Російська імперія не винайшла нічого нового, а лише модифікувала *кирилицю*. Тут яскраво видно геніальність Константина-Кирила, котрий зумів зрозуміти це, доказавши неповторність слов'янського письма, його багатство і гнучкість. Такі давні писемності, як китайські та єгипетські ієрогліфи чи шумерський клинопис, важко поставити поряд з ним. Тому що це складово-символічні писемності, які трактуються з певними відхиленнями. Писемності народів майя чи ацтеків також не були досконалішими. Отже, письмо Константина *глаголиця* – це геніальний винахід. І не багатьох, а його самого. У світлі цих поглядів та оцінок іще більшого постає велич Константина і Мефодія, першовчителів слов'ян.

Павло ВАСИЛЬ.

Розстроєні надії

Крайовий музей у Пряшеві у день 51-річчя вступу окупаційних військ Варшавського договору у Чехословаччину

пригадав ці драматичні часи 1968 р. презентацією книги **Людвіта Петрашка «Zmarené nádeje. 21. august 1968»**. (Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, Prešov 2018. – 78. s.).

Прозаїк, перекладач, літературний критик, педагог Людвіт Петрашко (1949) розпочав виступ спогадом про свій перший контакт з окупацією у серпні 1968 року. Пізніше від особистих спогадів автор публікації

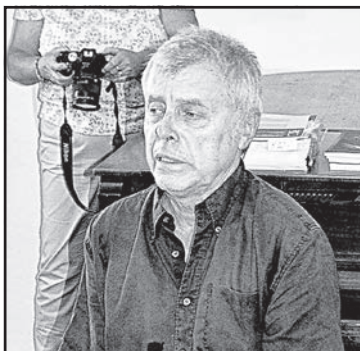
▲ Спонтанний протест. Фото: Петер Лішка.

перейшов до наближення цілковитої обстановки у місті. І так у книзі строгі дані раптом замінюють

переживання конкретних людей, чим публікація виразніше змальовує атмосферу тих днів. У розділі «Кров на бруківці» заведе нас у сусідні Кошиці, де ситуація була гострішою і принесла людські жертви. У розділі «У дзеркалі місцевої преси» з тодішніх українських періодичних видань згадується лише журнал «Дружно вперед» (№ 8/1969).

Публікація поповнена автентичними фотографіями пражського фотографа-аматора **Петра Лішки**.

Треба позитивно оцінити появу цього видання, яке фіксує події серпня 1968 у Пряшеві, бо час минає, а спогади бліднуть.

▲ «Раптом кілька метрів переді мною зупинилася радянська машина «ГАЗ», з якої нахилився окупант і пальцем покликав мене до себе...» – згадує про серпневі дні 1968 року Людвіт Петрашко.

▲ Про «фотографування» у той драматичний час розкаже Петер Лішка.

Україніка в словацькій пресі

Українська тематика в словацькій пресі в літній період 2019 року насичена здебільшого подіями, які відбувались в Україні, передусім це були вибори президента, вибори до Верховної Ради та аналіз розвитку сучасних напружених російсько-українських відносин.

З-поміж матеріалів, опублікованих у словацькій пресі, певну увагу привертає хіба що розкриття архівів українського КГБ про події 1968 року в Чехословаччині. Ось як пише про це Карел Гірман. Друкуємо невеликий уривок з його блогу в газеті Denník N від 18.08. та 23.08.2019 р.:

ČESKOSLOVENSKÉ UDALOSTI ROKU 1968 V ARCHÍVOCH UKRAJINSKEJ KGB

Z archívov ukrajinskej KGB, ktoré boli sprístupnené po revolúcii na Majdane, je možné sa dozvedieť aj zaujímavé veci o dianí v našej krajine. Jedným z dôležitých medzníkov bol rok 1968.

KGB už v monitorovacej správě z marca 1968 popisuje vývoj nálad v ukrajinskej menšine žijúcej na východnom Slovensku. Zachytáva výsledky zasadnutia Prezídia Ústredného výboru Kultúrneho zväzu ukrajinských pracujúcich z 11.marca, ktoré vyzvalo na podporu požiadavky práv Ukrajincov žijúcich v ČSSR, vrátane vytvorenia autonómie. KGB tiež zaujali požiadavky na rehabilitáciu príslušníkov menšiny, ktorí boli odsúdení od konca vojny (od roku 1944) za tzv. ukrajinský nacionalizmus, odmietanie spojenia s pravoslávnu cirkvou, či za odpor proti kolektivizácii (odňatia majetku súkromným roľníkom a jeho prevod do roľníckych družstiev). Sovietska tajná služba tiež hlási o obnovení činnosti Ukrajinskej národnej rady, ako predstaviteľky všetkých Ukrajincov a Rusínov žijúcich na území Československa.

Vo svojej súhrnnej analytickej správě z 31.mája 1968 zakarpatské pracovisko KGB píše o zhoršujúcej sa situácii ukrajinskej menšiny, ktorá sa podľa nich obáva útokov slovenských nacionalistov. Tieto obavy zdieľajú aj repatrianti z Ukrajiny, ktorí sa presťahovali v posledných rokoch naspäť na územie Československa. KGB do týchto negatívnych trendov zaraďuje aj snahy o obnovu grécko-katolíckej (uniatskej) cirkvi, ktoré podľa nej presadzuje hlavne «pravícovo orientovaná ukrajinská a slovenská inteligencia», zatiaľ čo bežní radoví veriaci mali podporovať pravoslávnu cirkev.

KGB sa tiež stručne zmieňuje na základe informácií od «eštabékov», že v rámci každoročnej družobnej akcie «štafety mieru», ktorá sa konala začiatkom leta na československo-sovietskej hranici, sa «konfidenciálne» stretli prvý tajomník Ústredného výboru Komunistickej strany Ukrajiny Šeľest a prvý tajomník KSS Biľak.

Karel Hirman.

Denník N, 18. 8. a 23.08.2019.

Гумор

Пацієнтка лікарю:
- Докторе, допоможіть, тридцять років тому я згрішила!
- Так, але чому це вас хвилює зараз?
- Не це, а те, що я раптом стала забувати, як це все було.

* * *
Степан ніжно обійняв Галинку і запитав:
- Я твій перший чоловік?
Вона довго дивилася на нього, потім запитала:

- Може бути, то я думаю, де я тебе бачила.

* * *
Першого дня він розповів їй про свою дружину. Про те, що не може з нею жити, тому що вона його не розуміє.
Другого дня вона розповіла йому про свого чоловіка. Про те, що не може з ним жити, тому що він її не розуміє.
Третього дня її чоловік зустрівся з його дружиною. Вони зрозуміли одне одного.

* * *
- Уявляєш, сьогодні в метро

відразу троє молодих чоловіків встали і запропонували мені свої місця!
- І ти помістилася?

* * *
- Маринко, що ти думаєш про чоловіків?
- Усі чоловіки однакові. Тільки зарплата в них різна.

* * *
- Хіба тебе не цікавить, чому я плачу? - Запитає Марічка свого чоловіка. - Хочеш, розкажу?
- Ні в якому разі! У мене немає таких грошей!

Програма радіо

1.9.2019 – субота
14.00 – 15.00 – Музичні вітання
19.00 – 20.00 – Клуб особистостей русинський
21.00 – 22.00 – Національний калейдоскоп
22.00 – 23.00 – На словечко, реприза
1.9.2019 – неділя
21.00 – 22.00 – Клуб особистостей український
22.00 – 23.00 – Бесіда русинська, реприза
2.9.2019 – понеділок
18.15 – 18.40 – Радіоновини (Р)
3.9.2019 – вівторок
18.15 – 18.40 – Радіоновини (У)
4.9.2019 – середа
18.15 – 18.40 – Радіоновини (Р)
19.00 – 20.00 – Бесіда русинська
5.9.2019 – четвер
18.15 – 18.40 – Радіоновини (У)
6.9.2019 – п'ятниця
18.15 – 18.40 – Радіоновини (Р)

7.9.2019 – субота
14.00 – 15.00 – Музичні вітання
20.00 – 20.30 – Мости
20.30 – 21.00 – Гіт-парад український
21.00 – 22.00 – Клуб особистостей український, реприза
22.00 – 23.00 – Національний калейдоскоп, реприза
8.9.2019 – неділя
21.00 – 22.00 – Там, у нас, реприза
22.00 – 22.30 – Громадянський клуб
22.30 – 23.00 – Музика національних
23.00 – 24.00 – Клуб особистостей русинський, реприза
9.9.2019 – понеділок
18.15 – 18.40 – Радіоновини (Р)
10.9.2019 – вівторок
18.15 – 18.40 – Радіоновини (У)
11.9.2019 – середа
18.15 – 18.40 – Радіоновини (Р)
19.00 – 20.00 – Дзвони над країною русинське
12.9.2019 – четвер
18.15 – 18.40 – Радіоновини (У)

13.9.2019 – п'ятниця
18.15 – 18.40 – Радіоновини (Р)
14.9.2019 – субота
14.00 – 15.00 – Музичні вітання
20.00 – 20.30 – Ми, русини
20.30 – 21.00 – Музика національних
21.00 – 22.00 – Журнал український
15.9.2019 – неділя
21.00 – 22.00 – Бесіда русинська, реприза
22.00 – 22.30 – Мости, реприза
22.30 – 23.00 – Гіт-парад український, реприза
16.9.2019 – понеділок
18.15 – 18.40 – Радіоновини (Р)
17.9.2019 – вівторок
18.15 – 18.40 – Радіоновини (У)
18.9.2019 – середа
18.15 – 18.40 – Радіоновини (Р)
19.00 – 20.00 – Бесіда русинська

Зміна програми можлива.

Народ скаже – як зав'яже

Я маю веце пінязі, як ты здрав'я (або: розуму, пошливости).

Доброго коня не треба на ярмарок вести.

Доброго коня і в стайни найдуть.

Добрий товар сам са хвалить.

Дорогий, як шафран.

Як у Баті (дорого).

З ручки до ручки.

Заплатив, як за брындзу.

Заплатив, як бог приказав.

І душу бы продав.

Коза бы не йшла на ярмарок, кобы не мусила.

Кідь не спустиш, та не продаш, кідь не придаш, та не купиш.

Тот, хто продав, гварить, же туньо продав, тот, хто купив, гварить, же переплатив.

Куповало бы са, кобы было купило.

Купив кота в міху.

Міняй штаны за ногавіці!

Мої пінязі гіршы?

Міра – віра.

На ярмарку каждая кобыла жеребна.

На ярмарку каждая корова тілна.

На ярмарку каждая кобыла жеребна, а каждая корова тілна.

Ой хвала богу, продала мати корову!

Продав заполодарьмо.

Продав – бодай загладив.

Раз быти і козі на торзі.

Який купец, такий крам.

NOVE ŽYTĽA

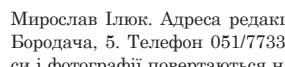

KULT MINOR

zahraničia prijíma: SLOVART G.T.G., spol. s r.o., Krupinská 4, P. O. Box 152, 852 99 Bratislava, e-mail: info@slovart-gtg.sk. Počítačová sadzba NITECH s.r.o., Prešov, Tlačí Grafotlač, Prešov. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

Vydáva Zväz Rusínov-Ukrajincov SR, IČO 00 177 725. Ročník 69. Šéfredaktor Miroslav Iljuk. Adresa redakcie: Janka Borodáča 5, 081 08 Prešov. Tel. 051/7733 707, e-mail: novezytta@nexta.sk. Náklad: 500 ks. Ročné predplatné 10,40 € Štvrťročné predplatné 2,60 € Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@sposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlaču. Uzbecká 4, P. O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranična.tlac@sposta.sk. Objednávky na predplatné do zahraničia prijíma: SLOVART G.T.G., spol. s r.o., Krupinská 4, P. O. Box 152, 852 99 Bratislava, e-mail: info@slovart-gtg.sk. Počítačová sadzba NITECH s.r.o., Prešov, Tlačí Grafotlač, Prešov. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

НОВЕ ЖИТТЯ

KULT MINOR

Видає Союз русинів-українців СР.

Рік видання 69. Головний редактор

Мірослав Ілюк. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пряшів, Янка

Бородача, 5. Телефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nexta.sk. Рукопи

си і фотографії повертаються на просьбу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють

їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.